

KUNGL. VITTERHETS
HISTORIE OCH
ANTI KVITETS AKADEMIEN

ÅRSBOK 2025

STOCKHOLM 2025

THE ROYAL SWEDISH ACADEMY OF LETTERS,
HISTORY AND ANTIQUITIES

ACADÉMIE ROYALE SUÉDOISE DES
BELLES-LETTRES, DE L'HISTOIRE
ET DES ANTIQUITÉS

KGL. SCHWEDISCHE AKADEMIE FÜR LITERATUR,
GESCHICHTE UND ALTERTÜMER

© De enskilda författarna och KVHAA, Stockholm 2025

Grafisk formgivning: Lars Paulsrud

vittherhetsakademien.se

ISBN 978-91-88763-68-6, ISSN 0083-6796

Italgraf Media, 2025

INNEHÅLL

- 7 Preses hälsningstal
- 11 År 2025 tilldelade medaljer och priser

MINNESORD

- 19 Gunnar Eriksson
- 25 Jan Svartvik

FÖREDRAG

- 37 Hans Kronning: *Om villkorskonstruktioner*
- 55 Frederick Whitling: *Kungen som grävde. Gustaf VI Adolf som arkeolog och kulturmecenasat*
- 69 Gunnar Bjursell: *Den kulturella hjärnan*
- 85 Heikki Pihlajamäki: *Kolonialismen och den europeiska rättens första globalisering 1500–1800*
- 97 Gunnel Cederlöf: *Migrationsströmmar, kapital och tillfälligheter. Indien och Skandinavien under den industriella vändningen*
- 121 Anna Larsdotter: *Rettigska samlingarna*
- 143 Jenny Andersson: *Marknadsrevolution uppifrån och nerifrån*

- 157 Susanne Thedéen: *Framtiden och forskningen. Aktuella frågor på Riksantikvarieämbetet*
- 169 Mohammad Fazlhashemi: *Hoten mot den akademiska friheten*
- 179 Torun Lindholm Öjmyr: *Hur kan vi motverka kunskapsresistens?*

ÅRSBERÄTTELSE, FÖRTECKNINGAR ÖVER LEDAMÖTER,
AKADEMIFORSKARE OCH PERSONAL

- 193 Ständige sekreterarens årsberättelse
- 199 Vitterhetsakademiens kulturfastigheter
- 211 Årsberättelser från vissa forskningsföretag m.m.
- 223 Publikationer utgivna 21.3.2024–20.3.2025
- 225 Alfabetisk förteckning över Akademiens ledamöter
- 242 Akademiens ledamöter i invalsordning
- 245 Ledamöternas fördelning på klasser
- 247 Avlidna ledamöter 21.3.2024–20.3.2025
- 248 Akademiens utskott och nämnder
- 254 Vitterhetsakademiens akademiforskare
- 255 Akademiens personal

Ständige sekreterarens årsberättelse

ÅRSBERÄTTELSEN HÄNFÖR SIG TILL verksamhetsåret 21 mars 2024–20 mars 2025.

Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien är ett oberoende vetenskapligt samfund med främsta syfte att främja forskning och annan verksamhet inom humanistiska, religionsvetenskapliga, rättsvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnen samt kulturmiljövård.

Ledamöter

Under det gångna året har tre arbetande ledamöter valts in i Akademien: Jenny Andersson, professor i idé- och lärdoms historia vid Uppsala universitet, David Dunér, professor i idé- och lärdoms historia vid Lunds universitet, samt Michael Lindblom, professor i antikens kultur- och samhällsliv vid Uppsala universitet.

Några arbetande ledamöter har för alltid lämnat oss: Jan Svartvik, professor i engelska vid Lunds universitet, Gunnar Eriksson, professor i idé- och lärdoms historia vid Uppsala universitet, samt Akademiens utländske ledamot Gabriel de Broglie, historiker, ämbetsman och kansler för Institut de France. Minnesord över de bortgångna arbetande ledamöterna framförs i Akademien och publiceras i årsboken och på hemsidan.

Forskningsstöd

Tack vare framgångsrik fondförvaltning har Akademien möjlighet att stödja svensk forskning och bidra till internationalisering av svenska universitet. Vi har under det gångna verksamhetsåret till exempel delat ut runt två miljoner kronor till såväl yngre som mer seniora forskare för att de ska kunna delta i internationella konferenser, och vi har stött internationalisering på hemmaplan genom våra gästföreläsarbidrag. Betydande summor har anslagits till olika forskningsprojekt, till exempel rörande det förhistoriska och antika Medelhavsområdet. Vi är stolta över våra akademiforskartjänster som syftar till att främja forskning inom Akademiens områden och stärka yngre forskares möjligheter till meritering. För närvarande finansierar Akademien nio sådana, varav fyra i samarbete med förlaget Natur & Kultur.

Tillsammans med Konstakademien, Musikaliska Akademien, Svenska Akademien och Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur utlyser vi inom Bernadotteprogrammet årligen stipendier till unga forskare för utbyte mellan konst- och kunskapsformer. Vitterhetsakademiens tre stipendiater, som mottagit 125 000 kronor var, ska ägna sin forskning åt att belysa filosofen Benjamin Höjers relation till de svenska romantikerna, utgivning och editering av historiska källor under 1700- och 1800-talen samt Svenska Västindiska Kompaniets handelsflotta och globala kontakter. De fem akademiernas gemensamma Bernadottepris om 200 000 kronor, som delades ut för första gången 2023, gick år 2024 till professor emeritus Gunnar Bjursell, verksam vid Karolinska institutet, för hans forskning om kulturens betydelse för hjärna, välbefinnande och hälsa.

Sedan länge samarbetar Akademien på olika sätt med Riksantikvarieämbetet. Efter förslag från ämbetet har vi liksom tidigare år kunnat utse fyra forskare till Rettigstipendiater, två av vardera könet, vilka tilldelats 100 000 kronor var för innovativa projekt som utnyttjar de fysiska samlingarna vid Riksantikvarieämbetets arkiv och Vitterhetsakademiens

bibliotek. Projekten handlar om utgivningen av Axel Oxenstiernas skrifter, metodutveckling för att identifiera stulna böcker, tidigmoderna reseberättelser, samt svenskt antikvariskt arbete under sent 1800-tal.

Kulturmiljövård

Den framgångsrika finansförvaltningen gör även att Vitterhetsakademien kan bidra till kulturmiljövården i Sverige. En betydande uppgift är vården och driften av våra egna kulturfastigheter. I Borgs by med Gråborg och Sankt Knuts kapell, på Skånelaholms slott i Uppland och Stjernsunds slott i Närke, i kulturresevatet Stensjö by i Oskarshamns kommun samt på Villagatan 3 i Stockholm, med det Rettigska huset, vårdar vi både byggnader och landskap. Akademiens fastigheter förvaltas som kulturhistoriskt värdefulla platser enligt antikvariska principer, men fungerar samtidigt som levande miljöer. Exempel på detta är att de hemodlade produkterna tas om hand i Stensjös bys kafé enligt den pedagogiska principen ”från jord till bord”. På så vis får besökarna, som inkluderar många barnfamiljer, konkret inblick i hur ett jordbruk fungerade på 1920-talet.

Alla våra byggnader och anläggningar underhålls med traditionella material och metoder som är långsiktigt hållbara. Genom att efterfråga hantverksskunskap bidrar Akademien till att sådan kompetens upprätthålls i omgivande lokalsamhällen. På våra gårdar och slott finns också unika föremålssamlingar av stort musealt intresse. Akademien har under det gångna året stärkt vården och dokumentationen av dessa samlingar. Vi har även genomfört en omfattande renovering av plenisalen i Rettigska huset på Villagatan i Stockholm.

Förutom de insatser Akademien gör på de egna fastigheterna har vi under året kunnat stödja kulturmiljövård i andra delar av landet, till exempel genom att bevilja medel för restaureringen av Visby ringmur liksom för framtagandet av ett vårdprogram för Visby kyrkoruiner. Akademien har också givit ett betydande bidrag till återuppförandet av en permanent läktare i Uppsala domkyrka.

Internationell samverkan

Som redan nämnts delar Akademien ut en rad olika bidrag som syftar till att stimulera svenska forskares internationella kontakter. Akademien är även aktiv inom den europeiska samarbetsorganisationen för akademier, ALLEA, inte minst vad gäller forskningsetik, och vi är även representerade i den globala samarbetsorganisationen UAI, Union Académique Internationale. Akademien har under det gångna året skrivit under ALLEA:s upprop mot de hot som riktas mot den akademiska friheten i USA.

Konferenser

Akademien arrangerar årligen konferenser som våra ledamöter tar initiativ till och ansvarar för. Under året har vi genomfört tretton konferenser och symposier i våra lokaler på Villagatan 3, exempelvis om europeisk familjerätt, om språkforskningens framtid i Sverige och om normalisering av auktoritär politik i världen i dag. Vi har också arrangerat ett seminarium om koranbränningar samt välkomnat unga forskare inom Bernadotteprogrammet och Wallenberg Academy Fellows-programmet genom särskilda workshoppar. Dessutom har vi bidragit med medel till ytterligare tretton konferenser, som ägt rum i Växjö, Stensjö by, Falun, Umeå, Sigtuna, Lund, Uppsala och Stockholm. Här märks bland annat teman som matförsörjningen i Himalaya, översättarpraktiker i östra Medelhavsområdet kring år 1000 samt grammatik i Norden.

Publikationer

Vitterhetsakademien har sedan länge en livaktig och mångfasetterad vetenskaplig utgivning. I möjligaste mån publiceras arbetena digitalt och med öppen tillgång. Under året har vi bland annat, tillsammans med Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien och med stöd från C.F. Lundströms stiftelse och Stiftelsen Lagersberg, kunnat fullborda det vackert illustrerade och innehållsrika trebandsverket *Svensk trädgårdshistoria*

i och med att volymen om svenska trädgårdar under perioden 1500 till 1800 publicerats. Vi har också gett ut det fjärde svenska bandet av *Sylloge nummorum Graecorum* som är ett viktigt numismatiskt referensverk med rik information om antika grekiska mynt. I serien med konferensvolymerna publicerades flera intressanta volymer under året, till exempel *Riccoldo da Monte de Croce. Missionary to the Near East and expert on Islam*, en antologi som belyser denne medeltida resenärs verksamhet och hans stora betydelse för kristna européers syn på islam. Vi publicerar också *Akademiens årsbok* och är utgivare av *Fornvännen. Tidskrift för svensk antikvarisk forskning*. Akademien främjar även forskningsförmedling, till exempel genom bildningsmagasinet *Anekdot* som vi ger ut i samarbete med Humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet. Vi var huvudfinansierare av det populärvetenskapliga Forskartorget på Bokmässan i Göteborg.

Yttranden

Vitterhetsakademien avger utlåtanden i frågor som rör Akademiens verksamhetsområden. Under året har vi till Utbildningsdepartementet lämnat synpunkter på betänkandet *Inskränkningarna i upphovsrätten* (SOU 2024:4), där vi bland annat framhåller behovet av en samlad översyn av hela det upphovsrättsliga området. Vidare har vi till Utbildningsdepartementet lämnat ett yttrande över departementspromemorian *En ny lag om forskningsetiska krav på och etikprövning av forskning som avser människor* (Ds 2024:21), där vi tillstyrker förslaget att undanta vissa typer av forskning från kravet på etikprövning men framhåller vikten av att kritiska granskningsbeslut ska kunna överklagas av berörd forskare.

Akademiens yttranden går att läsa på vår webbplats under fliken Yttranden.

Intern verksamhet

Vitterhetsakademien har under verksamhetsåret haft nio plenarmöten vid vilka huvudpunkten varit ett vetenskapligt föredrag med efterföljande frågor, diskussion och middag. Akademiens förvaltningsutskott har även det sammanträtt nio gånger. Den mångfasetterade verksamheten bygger på ledamöternas stora engagemang i nämnder och kommittéer liksom på värdefulla insatser från anställda vid kansli och kulturfastigheter.

Sammanfattningsvis har Vitterhetsakademien under det gångna verksamhetsåret främjat humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning samt kulturmiljövård på ett mångsidigt, självständigt och framåtblickande sätt.